

ІНТЕГРАЦІЙНА ВЗАЄМОДІЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ: ПОШУК ЗБАЛАНСОВАНОЇ МОДЕЛІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ

УДК 342.56:342.57

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2024-9.07>

ДМИТРО ІЛІУК

аспірант кафедри теорії права та прав людини

Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, Україна

iliuk.dmytro@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-0187-2970

Анотація. У статті досліджено інтеграційну взаємодію судової влади та громадськості під час здійснення правосуддя через інститут присяжних. Окреслено передумови та причини, з яких країни вдаються до запровадження суду присяжних, відмовляються від нього або змінюють процедури розгляду справ такими судами. Акцентовано увагу на недоліках та перевагах функціонування суду присяжних. Визначено юридичний інструментарій, яким можуть послуговуватися судова влада та громадськість під час інтеграційної взаємодії.

Констатовано, що можливість участі громадськості у здійсненні правосуддя, по-перше, легітимізує судову владу як одну з гілок державної влади, по-друге, є невід'ємним атрибутом системи управління, яка сповідує демократичні ідеї та принципи, по-третє, постає рушійною силою, котра спонукає демократичні держави до постійного пошуку дієвих механізмів інтеграційної взаємодії судової влади та громадськості.

Аргументовано необхідність пошуку ідеї, навколо якої можливо об'єднати як прихильників, так і опонентів функціонування суду присяжних. Зміст останньої полягає у забезпеченні балансу між незалежністю присяжних та судовою владою, а також дотриманням прав підсудних.

На основі проведеного аналізу запропоновано збалансовану модель взаємодії судової влади та громадськості через суд присяжних, яка полягає у необхідності: 1) розширення складу суду присяжних принаймні до дев'яти присяжних та трьох суддів, які прийматимуть рішення про винуватість підсудного кваліфікованою більшістю голосів зі свого складу (не менше шести присяжних та двох суддів); 2) присяжним посилатися на докази, які переконали їх у винуватості особи; 3) використання в судах «дерева рішень», а також залучення секретаря судового засідання як консультанта присяжних із правових питань під час обговорення справи.

Ключові слова: судова влада, суди, громадськість, рівні взаємодії судової влади та громадськості, інтеграційна взаємодія судової влади та громадськості, взаємодія суду та громадськості, суд присяжних, дерево рішень, збалансована модель взаємодії судової влади та громадськості, концепції взаємодії судової влади та громадськості.

INTEGRATED INTERACTION BETWEEN THE JUDICIARY AND THE PUBLIC: THE SEARCH FOR A BALANCED MODEL OF JURY COURT FUNCTIONING

UDC 342.56:342.57

DOI <https://doi.org/10.32782/ehrlichsjournal-2024-9.07>

DMYTRO ILIUK

Postgraduate of the Department of Theory of Law and Human Rights

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

iliuk.dmytro@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-0187-2970

Abstract. The article examines the integrative interaction of the judiciary and the public in the administration of justice through the institution of juries. The prerequisites and reasons for which countries resort to the introduction of a jury trial, refuse it, or change the procedures for considering cases by such courts are

outlined. Attention is focused on the disadvantages and advantages of the operation of the jury trial. The legal toolkit, which can be used by the judiciary and the public during integration interaction, is defined.

It was established that the possibility of public participation in the administration of justice, firstly, legitimizes the judicial power as one of the branches of state power, secondly, it is an integral attribute of the management system, which professes democratic ideas and principles, thirdly, it becomes a driving force for democratic states to look for effective mechanisms of integration interaction between the judiciary and the public.

The necessity of finding an idea around which it is possible to unite supporters and opponents of the functioning of the jury trial is argued. It consists in ensuring a balance between the independence of the jury and the judiciary, as well as the observance of the defendants' rights.

Based on the analysis, a balanced model of interaction between the judiciary and the public through a jury trial is proposed, which consists in the need to: 1) expand the composition of the jury, at least to 9 jurors and three judges, who will decide on the defendant's guilt by a qualified majority of their members (at least 6 jurors and 2 judges); 2) jurors to refer to the evidence that convinced them of the person's guilt; 3) the use of "decision trees" in courts, as well as the involvement of the secretary of the court session as a consultant to the jury on legal issues during the discussion of the case.

Key words: judiciary, courts, the public, levels of interaction between the judiciary and the public, integrative interaction between the judiciary and the public, interaction between the court and the public, a jury trial, a decision tree, a balanced model of interaction between the judiciary and the public, concepts of the interaction between the judiciary and the public.

Утвердження демократичних ціннісних орієнтирів та принципів подальшого розвитку національної судової системи, взаємодії судової влади та громадськості в Україні актуалізує пошук можливих способів їх взаємної інтеграції. Це зумовлено тим, що завдяки залученню громадськості до здійснення правосуддя судова влада легітимізується як одна з гілок державної влади у демократичному суспільстві, а напрацювання дієвих концепцій її взаємодії з громадськістю, у тому числі через суд присяжних, дає змогу наблизити результати здійснення правосуддя до очікувань громадськості в частині забезпечення (відновлення) справедливості у суспільстві.

Взаємодію судової влади та громадськості умовно можна поділити на три рівні: по-перше, рівень комунікативної взаємодії, який може здійснюватися у формах інформування, консультування та врахування думки; по-друге, рівень інтеграційної взаємодії, який включає у себе партнерство та делегування повноважень; по-третє, рівень інституційної взаємодії, який включає у себе громадський контроль [3].

Дослідженням питань взаємодії судової влади та громадськості присвятили свою увагу такі вчені, як: В. Городовенко, С. Головатий, Б. Гребенюк, А. Демічев, С. Іваницький, Л. Карназова, В. Кравчук, Д. Кулешов, І. Марочкін, В. Навроцький, І. Назаров, Л. Наливайко, О. Овсяннікова, В. Олійник, С. Прилуцький, Я. Романюк, І. Черповицька, С. Шевчук та ін. Окремі аспекти взаємодії судової влади та громадськості відобразили у своїх працях Ш. Арнштейн, В. Безчасний, В. Болотова, Дж. Бордевік, О. Величко, В. Ганс, Т. Гарасимів, І. Гриценко, Д. Дьюї, Я. ван Дейк, О. Зайцев, Н. Мардер, А. Оффіт, К. Сікіч, Г. Єфремова, П. Каблак, К. Ковриженко, Е. Майборода, М. Мироненко, О. Овсяннікова, Ю. Потапов, С. Рафаелі, Н. Торхова, О. Фомін та ін.

Метою дослідження є формування пропозицій до створення збалансованої інтеграційної взаємодії судової влади та громадськості через суд присяжних шляхом: окреслення причин, з яких держави вдаються до запровадження розгляду справ присяжними (змінюють, відмовляються від такого розгляду); кристалізації основних недоліків та переваг функціонування суду присяжних.

Інтеграція за своїм змістом передбачає зближення окремих елементів, об'єднання їх у єдине ціле. Під інтеграційною взаємодією судової влади та громадськості як одного з рівнів їх взаємодії одночасно можна розуміти і процес, і результат. Злиття у єдине ціле раніше роз'єднаних елементів є процесним складником інтеграції, а отримання та фіксація «продукту» інтеграції – її результативним складником.

Інститут присяжних за своїм змістом є найвищою формою безпосередньої участі народу у здійсненні правосуддя та інструментом досягнення справедливості у випадках, коли закон є недосконалим.

Як свідчить наукова філософсько-правова література, ще в античні часи філософами приділялася значна увага питанням, які пов'язані з проблемою народовладдя [5, с. 87]. Зокрема, Арістотель писав: «Народ сам зробив себе владикою всього, і все управляється його постановами і судами, у яких він є володарем...» [1, с. 76].

Уже в період Нового часу, коли проголошення народовладдя супроводжувалося встановленням парламентаризму, авторитет та довіра до якого постійно падала у простого народу, виникла ідея

народного суверенітету, що полягала в необхідності створення такої системи державно-правових відносин, яка б забезпечувала примат права в усіх сферах суспільних відносин та надання можливості народу реалізовувати своє право бути джерелом і основою державної влади саме через різноманітні форми політичної участі у державному управлінні країною, однією з яких і є участь у здійсненні правосуддя [2, с. 84].

Питання довіри до державно-владних інститутів, яка стала рушієм поширення безпосередньої участі народу (громадськості) у здійсненні правосуддя в період Нового часу, й досі є актуальним для різноманітних суспільств, коли йдеться про вибір моделі суду присяжних, котра застосовуватиметься в національних правових системах (суду присяжних класичної (англо-американської) або континентальної моделей).

У цьому контексті цікавими видаються результати дослідження (опитування), яке проводилося науковцями серед держав – членів Ради Європи щодо участі непрофесійних суддів у здійсненні правосуддя. Дослідниками було виявлено різницю в тенденціях розвитку суду присяжних у країнах, які входять до Європейського Союзу, та пострадянськими чи авторитарними країнами.

У країнах Європейського Союзу, які характеризуються більш усталеною демократичною традицією та відносно високим рівнем довіри до державно-владних інститутів, прослідковувалася чітка тенденція до обмеження або зменшення розгляду судових справ непрофесійними суддями, тоді як у інших існувало тяжіння до запровадження класичної моделі суду присяжних, щоб відрізнити її від континентальної (німецької, французької) моделі [12, с. 371] та надати можливість громадськості через присяжних обмежувати свавілля державної влади.

Підтвердженням цього є результати компаративного аналізу функціонування судів присяжних у світі. Так, близько 50 країн світу використовують суди присяжних за участі громадян, для яких це не є основною професійною діяльністю [13, с. 166]. При цьому використання судів присяжних із часом то збільшувалося, то зникало [15].

На Європейському континенті станом на 2005 р. у Великій Британії, Республіці Ірландія, Австрії, Бельгії, Данії, Мальті, Норвегії, Іспанії, Швеції та деяких швейцарських кантонах діяв традиційний (класичний) суд присяжних. Данія відмовилася від класичного суду присяжних у 2008 р. [11], Швейцарія пішла тим самим шляхом у 2012 р., а Норвегія – у 2017 р. [14].

Автори одного з досліджень використання судів присяжних у світі виявили, що такі країни, як Албанія, Вірменія, Азербайджан, Боснія і Герцеговина, Кіпр, Грузія (до 2009 р.), Литва, Люксембург, Молдова, Нідерланди, Румунія та Туреччина, узагалі не залучали громадськість до здійснення правосуддя [с. 374].

Примітним є той факт, що деякі країни, хоча й декларативно, допускали функціонування суду присяжних, водночас так і не запровадили його на практиці. До цих країн належать Латвія (до 05 червня 1996 р. Конституція Латвії передбачала функціонування суду присяжних на підставі окремого закону, однак такі суди так і не були створені) [10], Азербайджан (його функціонування було задекларовано, проте так і не реалізовано на практиці) [9].

Інша ситуація у Грузії, яка запровадила класичну модель суду присяжних, подібну до американської, з 01 жовтня 2010 р. [4], а в Казахстані 13 березня 2024 р. було здійснено спробу запровадження т. зв. англо-саксонської моделі суду присяжних на заміну змішаному складу суду, у якому справи розглядалися спільно професійним суддею та присяжними з рівним процесуальним статусом.

В Україні модель суду присяжних більше нагадує німецьку, коли двоє професійних суддів засідають разом із трьома присяжними, щоб вирішувати питання про винуватість і винесення вироку як одна колегія. Україна є другою після Казахстану країною на пострадянському просторі, яка запровадила змішану судову систему, але назвала її системою «присяжних». Нова українська система має багато спільних елементів із німецькою системою, роблячи її «присяжного» квазі-суддею з практично всіма правами та обов'язками професійного судді [12, с. 375–376].

Таким чином, можна констатувати, що хоча дискусія стосовно ролі й місця суду присяжних у національних правових системах держав світу, яка точиться навколо питань довіри державно-владної системи та громадськості одне до одного, досі триває, проте не йдеться про недоцільність його функціонування. Радше здійснюється пошук гармонійної та збалансованої моделі його інтеграції в національні системи здійснення правосуддя.

З огляду на сказане, безсумнівним є той факт, що саме можливість участі громадськості у здійсненні правосуддя легітимізує судову владу як одну з гілок державної влади та є невід'ємним атрибутом системи управління, яка сповідує демократичні ідеї та принципи. Саме це спонукає демократичні держави до запровадження інституту присяжних та здійснення постійного пошуку дієвих механізмів інтеграційної взаємодії судової влади і громадськості, які спонукатимуть до росту взаємної довіри судової влади (і державної влади у цілому) та громадськості, у тому числі через інститут присяжних.

Про необхідність інтегрування (взаємопроникнення) різних феноменів для забезпечення справедливості, яка є метою здійснення правосуддя, у своїй праці згадував ще давньогрецький філософ Платон. На його думку, справедливість – це найвища чеснота, що складається з мужності, поміркованості (рівноваги) та мудрості (знання) у повній гармонії [6].

Якщо перекласти запропоновану Платоном формулу справедливості, що є цінністю, яку прагнуть забезпечити в суспільстві як судова влада, так і громадськість, то судова влада є знаннями, а громадськість – мужністю, тобто морально-вольовим складником. І лише баланс (рівновага) між ними дасть змогу забезпечити справедливість у суспільстві. Переважання таких уявних терезів в один чи інший бік не дасть змоги забезпечити бажаний результат.

Пропозиції до вирішення питання пошуку збалансованої моделі взаємодії судової влади та громадськості, яка б викликала довіру в останньої, наведено у дослідженні, яке проводилось в Японії після запровадження там суду присяжних змішаної моделі. Результати дослідження показали, що довіра до системи правосуддя визначається не так інтересом до неї з боку громадськості, як очікуванням справедливості та якості судового розгляду [13, с. 173]. Тобто запровадження моделі здійснення правосуддя, яка б задовольняла очікування громадськості у справедливому та якісному судовому розгляді, у кінцевому підсумку призведе до росту рівня довіри до судової влади у цілому.

У цьому контексті слід зауважити, що для того, щоб належним чином оцінити якість судового розгляду, громадськість повинна бути достатньо поінформована про діяльність судової влади, а також про моделі можливої її інтеграційної взаємодії із судовою владою, що повинно бути забезпечено внаслідок організації якісної комунікативної взаємодії. Зрозуміло, що досягнення зацікавленості суспільства питаннями діяльності судової влади є складним та довготривалим еволюційним процесом, який вимагає, передусім, кристалізації ідеї, навколо якої можна було б об'єднати як професійних юристів-практиків, так і громадськість для досягнення взаємної довіри одне до одного та до судової влади зокрема. Такою центральною ідеєю в питаннях пошуку гармонійної інтеграційної взаємодії судової влади і громадськості в частині функціонування суду присяжних може стати забезпечення балансу між незалежністю присяжних, судової влади та дотриманням прав підсудних.

Пошук дієвих інструментів можливої інтеграційної взаємодії судової влади та громадськості, коли одна сторона гармонійно доповнює іншу, повинен бути зумовлений вирішенням основних проблем функціонування суду присяжних, які виділяють науковці та практики.

Із цих міркувань принципи функціонування такої збалансованої моделі інтеграційної взаємодії судової влади та громадськості через інститут присяжних, а також нормативно закріплені процедури їх взаємодії під час розгляду справ, повинні бути спрямовані на: 1) підвищення якості та справедливості судових рішень, які будуть доповнені незаангажованим, «свіжим» поглядом на ту чи іншу правову ситуацію з погляду життєвого досвіду громадян, які не є професійними юристами, що збалансує чисто юридичний підхід до розгляду справи професійними судьями; 2) забезпечення присяжних юридичним інструментарієм із боку професійних суддів, щоб допомогти першим краще розібратися в юридичних тонкощах справи та зменшити ризики допущення помилок суто правового характеру.

У правовій доктрині серед основних проблем функціонування суду присяжних виділяють такі: 1) загроза «деструктивного» впливу професійних суддів на присяжних, коли участь останніх у процесі стає відверто номінальною та пасивною (найчастіше такі процеси мають прояв у континентальній моделі); 2) відсутність правових знань та оцінка обставин справи, яка ґрунтується радше на емоційному її сприйнятті, а не на раціональному (характерне для присяжних як класичної, так і континентальної моделі суду присяжних); 3) відсутність юридичних та фактичних обґрунтувань прийнятих присяжними рішень за дотримання прав підсудних.

Аналізуючи теоретичні аспекти класичної та континентальної моделей суду присяжних із метою реалізації судової реформи у площині мінімізування ризиків негативних ефектів, можна констатувати:

по-перше, у професійних суддів під час формування внутрішнього переконання й справді переважає раціоналізм, а у присяжних домінує емоційний аспект, що свідчить про те, що здійснення правосуддя судом присяжних відбувається під надзвичайним антропологічним впливом. Пересічний громадянин у статусі присяжного прирівнюється до професійного судді та здійснює правосуддя згідно із власним переконанням без будь-якої юридичної аргументації та належного юридичного обґрунтування свого рішення [7, с. 170];

по-друге, пасивність присяжних та «сліпе» слідування рішенням, проекти яких готуються професійними суддями, про що свідчить майже повна відсутність окремої думки присяжного у справах, які розглядаються судом присяжних в Україні. Це зумовлено вимогами процесуального законодавства України, які допускають до виконання обов'язків присяжного осіб, які не мають юридичної освіти [8].

При цьому заслуговує на увагу припущення, згідно з яким професійний розгляд справи суддею є як перевагою, що створює складну, проте єдину систему прийняття рішень, яка базується виключно на доказах і чітко регламентованих процедурах доказування, так і одночасно є обмеженням, яке призводить до випадків, коли через недосконалість тих чи інших процедур або вплив людського чинника ухвалюються рішення, які є діаметрально протилежними очікуванням суспільства. Тобто рішення, які приймаються професійним суддею, будуть цілком аргументованими та базуватися на законі на відміну від рішень присяжних у класичній моделі, проте бажаного результату – забезпечення справедливості – усіма зацікавленими сторонами все одно досягнуто не буде.

З огляду на зазначене, набуває актуальності пошук нової моделі прийняття рішень судом присяжних, за якої б: 1) присяжні були убезпечені від надмірного впливу чи залежності від професійних суддів у ході обговорення справи та прийняття рішення; 2) присяжних, які, як правило, не мають юридичної освіти, було б забезпечено інструментарієм, який допоможе їм розібратися в тонкощах правових аспектів справи.

Перспективною з міркувань вирішення окреслених проблем може бути модель, за якої буде передбачено збільшення кількості присяжних у складі суду до принаймні дев'яти та запровадження прийняття рішення про винуватість особи спільно з професійними суддями у кількості трьох осіб. При цьому присяжними повинно здійснюватися самостійне обговорення справи без утручання професійних суддів, а рішення про винуватість може бути ухвалено кваліфікованою більшістю змішаної колегії: хоча б шести присяжних та двох професійних суддів.

Вимогу щодо необхідності присяжним аргументувати свої рішення викладено Європейським судом з прав людини у справі «Такскет проти Бельгії», де судом було встановлено, що підсудні мають право знати мотиви вироку [13, с. 174]. Реалізація цієї рекомендації знайшла своє відображення у ст. 365-1 Кримінального процесуального кодексу Франції у вигляді вимоги, відповідно до якої головуєчий або інший професійний суддя, визначений ним, редагує мотивувальну частину судового рішення. У разі визнання особи винною у вчиненні злочину в мотивувальній частині потрібно перерахувати докази вини, які переконали суд у винуватості особи [7, с. 170]. А законодавством Іспанії було встановлено обов'язок суддів розробити перелік запитань, які потрібно поставити присяжним, та, відповідно, обов'язок присяжних скласти юридично обґрунтовані відповіді на такі запитання, які лягають в основу винесеного ними вердикту [13, с. 170].

Установлення як однієї, так і другої вимоги щодо необхідності обґрунтування свого рішення присяжними спрямоване на вирішення третьої окресленої нами проблеми, а саме дотримання прав підсудних. Проте найбільш прийнятною, на нашу думку, є вимога, що застосовується у Франції з огляду на природу інституту присяжних, яка передбачає використання досвіду представників громадськості, який не завжди пов'язаний з юриспруденцією.

Також не можна відкидати необхідності у забезпеченні присяжних набором інструментів, які допоможуть їм краще розібратися у тонкощах правових аспектів справи. Такими традиційними інструментами, які не викликають бурхливої дискусії серед науковців та практиків, є ведення присяжними нотаток, наявність роздрукованих інструкцій, яких слід дотримуватися під час розгляду справи, та ін.

Одним із таких інструментів, який набирає популярності у світі, є використання т. зв. «дерева рішень», або «шляху рішень» [13, с. 171]. За своїм змістом «дерево рішень» – це логічна послідовність питань, які стосуються основних правових аспектів справи, на які мають відповісти присяжні, щоб винести свій вердикт. Іншими словами, використання цього інструменту повинно допомогти

присяжним сформуванню своє внутрішнє переконання шляхом надання відповідей на питання, які мають юридичне значення для вирішення справи.

«Дерево рішень» може формуватися представниками суду індивідуально під кожен справу залежно від обставин, які є важливими для встановлення істини, та динамічно змінюватися в ході розгляду справи в разі виявлення нових обставин.

Таким чином, «дерево рішень» є інструментом, який допоможе присяжному зрозуміти, на які саме обставини справи йому необхідно звернути особливу увагу для того, щоб установити істину відповідно до закону, однак жодним чином не обмежує його вільного формування внутрішнього переконання та прийняття власного рішення, спираючись на загальні уявлення про справедливість.

Ще одним інструментом, який може допомогти присяжним у складних правових аспектах справи та гарантувати врахування вимог закону під час розгляду справи, може стати залучення секретаря судового засідання до консультування присяжних у ході обговорення справи, який за необхідності та за запитом присяжних може надавати їм інформацію юридичного характеру стосовно обставин справи.

Із цього питання проводилося дослідження іспанськими вченими, які показали, що секретарі судових засідань стали важливими посередниками між суддями та присяжними, а також допомогли присяжним уникнути неповних або суперечливих відповідей на питання, які ставилися судом [13, с. 170].

Отже, можливість участі громадськості у здійсненні правосуддя легітимізує судову владу як одну з гілок державної влади та є невід'ємним атрибутом системи управління, яка сповідує демократичні ідеї та принципи, що зумовлює функціонування суду присяжних у демократичних країнах. Питання меж участі громадськості у здійсненні правосуддя ще досі залишається предметом науково-практичних пошуків та містить у собі дві основні тенденції: до розширення участі непрофесіоналів у здійсненні правосуддя або до його звуження, але аж ніяк не до повного скасування таких можливостей.

Пошук збалансованої інтеграційної моделі взаємодії судової влади та громадськості через інститут присяжних повинен бути спрямований на вирішення таких проблем функціонування суду присяжних, як: 1) загроза «деструктивного» впливу професійних суддів на присяжних, коли участь останніх у процесі стає відверто номінальною та пасивною (найчастіше такі процеси мають прояв у континентальній моделі); 2) відсутність правових знань та оцінка обставин справи, яка ґрунтується радше на емоційному її сприйнятті, а не на раціональному (характерне для присяжних як класичної, так і континентальної моделі суду присяжних); 3) відсутність юридичних та фактичних обґрунтувань прийнятих присяжними рішень за дотримання прав підсудних.

Таким чином, запровадження розширеного складу суду присяжних (принаймні дев'яти присяжних та трьох професійних суддів), який прийматиме рішення про винуватість підсудного кваліфікованою більшістю голосів (принаймні шести присяжних та двох професійних суддів) може стати моделлю функціонування суду присяжних, яка б дала змогу забезпечити гармонійне поєднання сильних боків усіх учасників процесу для досягнення спільної мети – забезпечення справедливості у суспільстві. Досягнення поставленої мети передбачає також дотримання таких умов:

- 1) запровадження спільного голосування присяжними та професійними суддями стосовно питання факту вчинення злочину, а питання визначення міри покарання залишити за професійними суддями;
- 2) доповнення процесуального законодавства вимогою щодо необхідності присяжним посилатися на докази, які переконали їх у винуватості особи;
- 3) забезпечення присяжних юридичним інструментарієм, який гарантуватиме врахування ними складних правових аспектів справи та вимог закону, де помилки трапляються найбільш часто, шляхом нормативного закріплення використання «дерева рішень», а також залучення секретаря судового засідання як консультанта присяжних із правових питань під час обговорення справи.

Практична імплементація зазначеного може стати першим кроком на шляху до запровадження такого судового розгляду справ судом присяжних, який би забезпечив баланс між незалежністю присяжних, судової влади та дотриманням прав підсудних.

REFERENCES

1. Aristotel. Afinska polityka. Derzhavne budivnytstvo afinian. M.; L.: Derzh. sotsial.-ekon. vyd-vo, 1936. 198 s.
2. Bysaha, Yu., Kharuta, V., Bielov, D. (2023). Realizatsiia pryntsyphu narodovladdia: doktrynalni zasady. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo. T. 1. № 76.S. 79–85.

3. Pliuk, D.D. (2023). Vzaiemodii sudovoi vlady ta hromadskosti: komunikatyvnyi aspekt. *Erlikhivskiy zhurnal*. №7. S. 38–44.
4. ინფორმაცია ნაფიც მსაჯულთა შესახებ : თბილისის საქალაქო სასამართლო. Retrieved from: <https://tcc.court.ge/ka/Jurors>
5. Kovalenko, A.A. (2002). Rozvytok vykonavchoi vlady v Ukraini na suchasnomu etapi: teoriia i praktyka. K.: In-t derzhavy i prava im. V.M. Koretskoho NAN Ukrainy. 512 s.
6. Platon. (2017). Derzhava / Platon; per. z davnohr. D. Koval; - Kyiv: Oriientyr, 78 s.
7. Serdynskiy, V. (2016). Osoblyvosti zdiisnennia pravosuddia sudom prysyazhnykh u Frantsuzkii Respublitsi. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: Yurysprudentsiia. № 20. S. 169–172.
8. Sharov, D. Sud prysyazhnykh v Ukraini: istoriia, osnovni zasady funktsionuvannia ta svizha statystyka rozghliadu sprav. Retrieved from: https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/sud-prysyazhnykh-v-ukrayini-istoriya-osnovni-zasady-funktsionuvannya-ta-svizha-statystyka-rozglyadu/
9. The abolition of the jury system is undemocratic step : The news agency Turan. Retrieved from: <https://turan.az/en/social/the-abolition-of-the-jury-system-is-undemocratic-step>
10. Constitutional Status of the Constitutional Court of the Republic of Latvia: Constitutional Court of the Republic of Latvia. Retrieved from: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/runas-un-raksti/constitutional-status-of-the-constitutional-court-of-the-republic-of-latvia/>
11. The courts of justice: The Danish Parliament. Retrieved from: <https://www.thedanishparliament.dk/en/democracy/the-courts-of-justice>
12. Jackson, J., Kovalev, N. (2016). Lay Adjudication in Europe: The Rise and Fall of the Traditional Jury. *Oñati Socio-Legal Series*. Vol. 6. № 2. P. 368–395. Retrieved from: <https://ssrn.com/abstract=2782413>
13. Marder, N., Hans, V. (2016). Introduction to Juries and Mixed Tribunals across the Globe: New Developments, Common Challenges and Future Directions. *Oñati Socio-Legal Series*. Vol. 6. № 2. P. 163–178.
14. Offit, A. (2021). Dismissing the Jury: Mixed Courts and Lay Participation in Norway. *Cambridge University Press*. № 500. P. 197–217.
15. Sikich, K. (2013). Explaining the Presence of the Criminal Jury in Democratic Political Systems. *ProQuest*. Thesis. Retrieved from: <https://doi.org/10.17606/0a8w-e193>

ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

1. Арістотель. Афінська політика. Державне будівництво афінян. Москва ; Ленінград : Держ. соціал.-е-кон. вид-во, 1936. 198 с.
2. Бисага Ю., Харута В., Белов Д. Реалізація принципу народовладдя: доктринальні засади. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2023. Т. 1. № 76. С. 79–85.
3. Іл'юк Д.Д. Взаємодія судової влади та громадськості: комунікативний аспект. *Ерліхівський журнал*. 2023. № 7. С. 38–44.
4. ინფორმაცია ნაფიც მსაჯულთა შესახებ: თბილისის საქალაქო სასამართლო. URL: <https://tcc.court.ge/ka/Jurors>
5. Коваленко А.А. Развитие исполнительской власти в Украине на современном этапе: теория и практика. Киев : Ин-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. 2002. 512 с.
6. Платон. Держава / пер. з давньогр. Д. Коваль. Київ : Орієнтир, 2017. 78 с.
7. Сердинський В. Особливості здійснення правосуддя судом присяжних у Французькій Республіці. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2016. № 20. С. 169–172.
8. Шаров Д. Суд присяжних в Україні: історія, основні засади функціонування та свіжа статистика розгляду справ. URL: https://www.ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/sud-prysyazhnykh-v-ukrayini-istoriya-osnovni-zasady-funktsionuvannya-ta-svizha-statystyka-rozglyadu/
9. The abolition of the jury system is undemocratic step: The news agency Turan. URL: <https://turan.az/en/social/the-abolition-of-the-jury-system-is-undemocratic-step>
10. Constitutional Status of the Constitutional Court of the Republic of Latvia: Constitutional Court of the Republic of Latvia. URL: <https://www.satv.tiesa.gov.lv/en/runas-un-raksti/constitutional-status-of-the-constitutional-court-of-the-republic-of-latvia/>
11. The courts of justice: The Danish Parliament. URL: <https://www.thedanishparliament.dk/en/democracy/the-courts-of-justice>
12. Jackson J., Kovalev N. Lay Adjudication in Europe: The Rise and Fall of the Traditional Jury. *Oñati Socio-Legal Series*. 2016. Vol. 6. № 2. P. 368–395. URL: <https://ssrn.com/abstract=2782413>
13. Marder N., Hans V. Introduction to Juries and Mixed Tribunals across the Globe: New Developments, Common Challenges and Future Directions. *Oñati Socio-Legal Series*. 2016. Vol. 6. № 2. P. 163–178.
14. Offit A. Dismissing the Jury: Mixed Courts and Lay Participation in Norway. *Cambridge University Press*. 2021. № 500. P. 197–217.
15. Sikich K. Explaining the Presence of the Criminal Jury in Democratic Political Systems. *ProQuest*. Thesis. 2013. URL: <https://doi.org/10.17606/0a8w-e193>